

GÖTEBORGS UNIVERSITET

**Lekens betydelse för lärande och utveckling
utifrån pedagogens perspektiv**

En kvalitativ studie gjord på Montessori – och Reggio Emilia förskolor

Pernilla Edström & Vanja Kleva

LAU370

Handledare: Kerstin Signert

Examinator: Niklas Pramling

Rapportnummer: VT08 – 2611 – 009

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen, 15 hp

Titel: Lekens betydelse för lärande och utveckling utifrån pedagogens perspektiv – En kvalitativ studie gjord på Montessori – och Reggio Emilia förskolor

Författare: Pernilla Edström och Vanja Kleva

Termin och år: VT - 08

Kursansvarig institution: LAU370: Institutionen för pedagogik och didaktik samt Sociologiska institutionen, båda vid Göteborgs Universitet

Handledare: Kerstin Signert

Examinator: Niklas Pramling

Rapportnummer: VT08 – 2611 – 009

Nyckelord: lek, lärande, utveckling, pedagog, förskola

Syfte: Vårt syfte med detta examensarbete är att vi vill skaffa oss en uppfattning om hur pedagogerna på Reggio Emilia samt Montessori förskolor ser på lekens betydelse för utveckling och lärande. Vi vill också ta reda på om det har någon betydelse vilken filosofi/pedagogik man utgår ifrån när det gäller att främja barns lärande och utveckling genom leken.

Frågeställning: Hur ser pedagogerna på sin egen betydelse i leken?

Hur ser pedagogerna på sambandet mellan lek och lärande?

Har det någon betydelse vilken filosofi/pedagogik man utgår ifrån när man tar tillvara på leken för utveckling och lärande?

Metod/Material Vi har använt oss av en kvalitativ enkätundersökning med strukturerade och ostrukturerade frågor. Vi har använt oss av litteratur som tar upp ämnet lek och dess betydelse för lärande och utveckling.

Resultat: Pedagogerna i vår studie inom både Reggio Emilia och Montessoriförskolorna anser att leken är viktig för lärande och utveckling. Resultatet av undersökningen visade att det inte har någon betydelse vilken filosofi/pedagogik man utgår ifrån när det gäller att främja barns lärande genom leken. Även den forskning vi tagit del av har visat att leken är ett viktigt verktyg när det gäller barns lärande och utveckling i förskolan.

Betydelse för läraryrket: Inom förskolan är det pedagogens ansvar att främja barns lärande och utveckling genom lek.

Förord

Vi har haft tio lärorika och roliga veckor tillsammans. Vi vill börja med att tacka alla pedagoger som har medverkat i vår enkätundersökning. Ert engagemang och era svar har varit vårt viktigaste material och vår primärkälla.

Under arbetets gång har vi arbetat både enskilt och tillsammans. Tillsammans har vi bearbetat våra enkätsvar, diskuterat och resonerat oss fram till nya tankar och funderingar. Vi delade upp arbetet och tog ansvar för olika delar av litteraturen för att arbetet skulle bli effektivare.

Pernilla och Vanja

Innehållsförteckning

1 Inledning	6
1.3 Syfte och frågeställningar	7
2 Litteraturgenomgång	8
2.1 Styrdokument	8
2.1.1 Förskolans uppdrag	8
2.1.2 Utveckling och lärande.....	9
3 Lekteorier	10
3.1 Vygotskij	12
3.2 Malaguzzi	13
3.3 Montessori.....	13
3.4 Tidigare forskning om lek och lärande	14
3.5 Vad är lek?	15
3.6 Vad innebär leken för utveckling och lärande?.....	16
3.7 Pedagogens roll.....	18
3.8 Montessoripedagogiken	20
3.8.1 Historik.....	20
3.8.2 Pedagogik	20
3.8.3 Leken inom montessoripedagogiken.....	21
3.9 Reggio Emilia.....	22
3.9.1 Historik.....	22
3.9.2 Filosofi.....	22
3.9.3 Leken inom Reggio Emilia filosofin.....	23
4 Metod	24
4.1 Material	24
4.2 Val av metod och avgränsningar	24
4.3 Urvalsgrupp till enkätundersökning.....	24
4.4 Bortfall	24
4.5 Bearbetning av data	25
4.6 Studiens tillförlitlighet	25
4.7 Etiskt ställningstagande.....	25
5 Resultat	26
5.1 Vad är lek för dig?	26
5.2 Vad betyder lek för dig?.....	26
5.3 Tycker du att lek och lärande hör ihop?.....	27
5.4 Är du som pedagog aktiv i leken?	27
5.5 Är vuxendeltagande viktigt i barnens lek?.....	28
5.6 Vilka teorier kan du koppla till dina svar?	28
5.7 Vad tror du att barn kan lära genom lek?.....	29
5.8 Sammanfattande tolkning av resultat.....	30
6 Diskussion	31
6.1 Metoddiskussion.....	31
6.2 Resultat i förhållande till tidigare forskning	31
6.2.1 Hur ser pedagogerna på sin egen betydelse i leken?.....	31

6.2.2 Hur ser pedagogerna på sambandet mellan lek och lärande?	32
6.2.3 Har det någon betydelse vilken filosofi/pedagogik man utgår ifrån när man tar tillvara på leken för utveckling och lärande?	32
6.3 Slutdiskussion.....	33
6.4 Fortsatt forskning.....	35
6.5 Avslutning	35
7 Referenslista.....	36

Bilagor

Bilaga 1 Presentationsbrev

Bilaga 2 Enkät

1 Inledning

Vi är två studenter vid Göteborgs Universitet som har följts åt under hela utbildningen och läst samma inriktning BAUN, barn och ungas uppväxtvillkor, lärande och utveckling. I denna kurs har leken en stor betydelse. Vi har också läst samma specialiseringar, Didaktik med inriktning mot läs- tal- och skrivutveckling, Bilddidaktik samt Barns grundläggande matematiklärande. Eftersom vi båda två efter utbildningens slut kommer att vara verksamma inom förskolan där leken utgör en stor del av den dagliga pedagogiska verksamheten, tycker vi att valet av ämne till examensarbetet var lätt. Vi ville fördjupa oss i lekens betydelse för lärande, eftersom vi tycker att leken är viktig för barn utveckling och som vi ser det utvecklas barnen genom leken. När vi i vårt arbete kommer att benämna barn menar vi barn i förskolan 1 – 6 år. Vi tror att genom leken får barnen lära sig att kommunicera, att samspela med andra men också att lära sig saker på egen hand. Leken har enligt oss en stor viktig del i barns utveckling och lärande, vilket också styrks i styrdokumentet för förskolan.

Förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten skall vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan skall erbjuda en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet (Lpfö 98).

Eftersom vi båda två har haft vår VFU på ”vanliga” kommunala förskolor, vill vi ta reda på hur pedagogerna på Reggio Emilia inspirerad förskola samt Montessoriförskola ser på leken och dess betydelse för lärande. Vårt syfte med arbetet är att undersöka pedagogernas syn på lekens betydelse för utveckling och lärande. Det vi vill lägga tyngdpunkten på i vårt examensarbete är om pedagogerna tycker att leken har betydelse för utveckling och lärande. Har det då någon betydelse vilken pedagogik man utgår ifrån. Detta vill vi ta reda på genom primärkällor i form av enkätundersökningar samt sekundärkällor så som forskning, litteratur och andra examensarbeten.

Utveckling och lärande är två skilda begrepp men som ändå enligt oss är ömsesidigt beroende av varandra.

Vi kommer att börja med att presentera vårt syfte och våra frågeställningar därefter kommer en litteraturgenomgång följt av lekteorier, metod, resultat och slutligen en diskussion.

1.3 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med detta examensarbete är att vi vill skaffa oss en uppfattning om hur pedagogerna på Reggio Emilia samt Montessori förskolor ser på lekens betydelse för utveckling och lärande. Vi vill också ta reda på om det har någon betydelse vilken Filosofi/pedagogik man utgår ifrån när det gäller att främja barns lärande och utveckling genom leken. För att ta reda på detta kommer vi att utgå ifrån följande frågor.

1. Hur ser pedagogerna på sin egen betydelse i leken?
2. Hur ser pedagogerna på sambandet mellan lek och lärande?
3. Har det någon betydelse vilken filosofi/pedagogik man utgår ifrån när man tar tillvara på leken för utveckling och lärande?

2 Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången kommer vi att ta upp delar av sådan litteratur som vi tyckt varit relevant till vårt syfte med examensarbetet.

Enligt Knutsdotter Olofsson (2003) kan ett barn som lärt sig leken gå in och ur leken när som helst. När ett barn leker rör det sig mellan verkligheten och lekens tolkningar. Barn använder sig av leksignaler och det hjälper oss vuxna att förstå om det som händer är lek eller inte. Leksignalen är ett uttryck för tolkning, inställning eller förhållningssätt av det som sker, så länge leken håller i sig. Barn leksignalerar på många olika sätt. Rösten kan vara mörk/ljus, hög/låg eller så skrattar de, ser finurliga ut. När ett barn leker, leker de oftast i förfluten tid och detta enligt Knutsdotter Olofsson (2003) är för att man bearbetar bort en del invändningar.

När barnet leker styrs det av leken, barnet tar på sig en annan ”roll” för att inte kunna identifiera sig med sig själv i leken. Enligt Pape (2001) vet barnet att leken är på låtsas men den blir ändå uppslukad av leken. Vuxnas aktiva närvaro bidrar till barns utveckling och därför bör de vuxna förhålla sig aktiva inför barns lek antingen genom att delta eller finnas som ett stöd för de barn som av någon anledning inte är med i leken. För barnen är leken en viktig arena enligt Pape (2001)

Enligt Löfdahl (2004) är barns lekar ett sätt att uttrycka sin fantasi vilket leder till mening för barnet. Hon anser att barn som leker tillsammans bör ses i sitt samspel med andra runt omkring barnet. För det har betydelse av lekens innehåll. Det finns behov, känslor, intressen, kulturella och sociala aspekter med i barnets lekar. Barn ser leken som en helhet som består av känslor, kommunikation och oplanerade händelser.

I förskolan lägger man stor vikt vid olika former av lek. Barnet lär sig genom att undersöka och experimentera och för barnet och dess egenvärde leken har leder det till utveckling och kunskap i olika situationer enligt Lillemyr (2002). Leken är för barn en allsidig aktivitet och något som är lustbetonat, det ger glädje och en känsla av att vara eller befinna sig någon annan stans. Leken är också ett sätt att förbereda sig för vuxenlivet menar Lillemyr (2002).

2.1 Styrdokument

I läroplanen beskrivs vilka förordningar som verksamheten vilar på som värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer. Läroplanen visar bland annat vikten av lek för barns utveckling och lärande (Skolverket).

2.1.1 Förskolans uppdrag

Förskolan skall erbjuda barnen en trygg miljö som utmanar och lockar till lek och aktivitet samt att den också skall hjälpa barnen att kunna utforska omvärlden. Leken är viktig för barns utveckling och lärande. Det skall finnas ett medvetet bruk av lek för att varje barn skall utvecklas och lära. I lekens och det lustfyllda lärandets olika former stimuleras fantasi, inlevelse, kommunikation och symboliskt tänkande där barnet skall lära sig att samarbeta och lösa problem. Barnen skall möta vuxna som engagerar sig i samspelet mellan individen och barngruppen så att varje barns möjligheter kommer fram. Kunskap skall komma till uttryck i många olika former och skall förutsätta ett samspel mellan fakta, färdighet, förståelse och förtrogenhet.

2.1.2 Utveckling och lärande

Den pedagogiska verksamheten skall stimulera barnets utveckling och lärande genom att bland annat främja lek och kreativitet. Barnet skall få en förståelse av sig själv och sin omvärld genom verksamheten så att den bidrar till att barnet kan utforska, blir nyfiken och vill lära i en lustfylld verksamhet samt att barnet:

- Utvecklar sin identitet
- Nyfikenhet
- Förmåga att leka
- Utvecklar sin självständighet
- Upptäcka samband
- Lära sig att fungera enskilt och i grupp
- Känna delaktighet i egen kultur och andras
- Utveckla sin skapande förmåga genom lek, bild, rörelse och sång mm
- Förmåga att upptäcka genom att bygga, skapa och konstruera (Lpfö 98)

3 Lekteorier

Lillemyr (2002) skriver att en lek teori beskriver olika forskares/psykologers tankar och idéer om lekens betydelse och begrepp. Det beror på hur man ser på barn och lek som blir utgångspunkten för de olika teorierna. Teorierna kompletterar ofta varandra. Teorierna kan delas in i två grupper, psykologisk/biologiskt perspektiv och kulturellt/socialt perspektiv. Det psykologiska/biologiska perspektivet innebär att individens utveckling och personlighet fokuseras. Innehållet i leken är oviktig inom det psykologiska/biologiska perspektivet (Löfdahl, 2004). Det kulturella/sociala perspektivet bygger på att barnet utvecklar och skapar sin kultur tillsammans med andra. Vad barnet gör och vad barnet leker studeras i sitt sammanhang. Det finns många olika teorier men vi har valt att belysa dem som vi anser tar upp lek och utveckling. Vi kommer först att presentera olika forskare, psykologer och pedagoger och deras teorier. Därefter presenterar vi Lev Vygotskij, Loris Malaguzzi och Maria Montessori som enligt oss är de viktigaste personerna för denna studie.

Enligt Jerlang, Egeberg, Halse, Jonassen, Ringsted & Wedel- Brandt (2005) bygger Piagets teori på en allmän teori där man ser människans utveckling från födseln till vuxen ålder, en utvecklingsteori (stadieteori). Han ville ge en allmän förståelse över den mänskliga intelligensen. Jean Piaget föddes i Schweiz 1896 och dog 1980. Piaget anser att människan föds social och med det menar han att man blir bara människa tillsammans med andra människor som växer upp i samma samhälle, där utvecklas man hela tiden. Enligt honom har människan en medfödd känsla av att vara nyfiken och lära av andra för att kunna leva med andra. Men barn har ännu allt att lära. Småbarns sätt att undersöka världen beror på hur de tänker, som inte alls är som den vuxnes sätt att tänka. Det är precis detta som Piagets teori går ut på, hur den enskilde individen generellt utvecklas. Det finns fyra olika drivkrafter i hans teori:

- Mognad – Allteftersom man mognar öppnas det upp möjligheter.
- Handling – Hur tänker individen i olika situationer samt hur agerar den och förstår.
- Socialt samspel – Människan skaffar sig många erfarenheter tillsammans med andra.
- Självregering – Människan handlar, agerar med ett syfte och på det sättet utvecklas man (Jerlang m.fl., 2005).

Enligt Piaget är leken viktig för att barnet skall kunna bearbeta det de möter som bland annat intryck, problem och en förståelse av vuxenvärlden. Barnet bearbetar sina intryck genom leken, om det till exempel har varit hos frisören vet barnet sedan hur det går till hos frisören och kan på så vis överföra detta till sin lek. Barnet har gjort detta till sin förståelse. Barnet kan få ut mycket av sina känslor genom leken, om det känner sig svagt kan det genom leken leka att det möter något/någon som är starkare. Känner barnet sig ensamt kan det leka att det har en fantasifigur som är dens vän. Barn lär sig att leka genom att leka tillsammans. Piaget menar att alla barn skall gå igenom alla stadierna, men på olika sätt och i olika takt. Han trycker på att hans teori inte är en mognadsteori utan en utvecklingsteori som han delar in i följande stadier när det gäller barn mellan 0 – 15 år:

- Sensomotoriska, barnet upplever sin omgivning med sina sinnen och muskler (0-2 år)
- Pre- operationella, barnet är på väg att klara av att föra en inre logisk tanke som den fått av något den varit med om (2 -7 år)
- Konkret operationell, barnet kan tänka logiskt (7 – 12 år)

- Formellt operationellt, Nu förstår man mer och mer saker och kan se sambandet mellan saker (12 – 15 år)(Jerlang m.fl., 2005).

Enligt Piaget bör man utgå ifrån barnets intresse och nyfikenhet. Man skall ta tillvara på detta för då utvecklas de som individer om de får erövra saker (Jerlang m.fl., 2005).

Psykologen Erik Homburger Erikson (1902-1994) bygger vissa bitar av sin teori utifrån Freuds psykoanalytiska teori. Om Freud hade sina tankar utifrån människans inre så är Erikson mer för människans anpassning till sin omgivning. Enligt Erikson är leken en viktig del i barnens värld. Han anser att det alltid finns element av lek i barnets beteende (Jerlang m.fl., 2005). Barnet skall i leken känna sig som en del av ett sammanhang eller en grupp. För Erikson är lek och arbete skilda saker men enligt honom, bör de inte utesluta varandra. Leken kännetecknas som en process och arbete som en produkt.

Erikson beskriver tre olika stadier i barns lekutveckling. Stadierna är åtskilda från varandra men ändå beroende av varandra. Det första stadiet är *autokomisk lek* vilket innebär att det lilla spädbarnet är inne i en fas där den inte kan skilja mellan sig själv och sin omvärld. Barnet håller på att utveckla sin tillit som ska avgränsa sig från sin omvärld. Lek med föremål är inte så stimulerande vid denna ålder utan mer att få ha människor vid sin sida som man kan studera. Nästa stadium i barnets utveckling är *mikrokosmisk lek* – barnet börjar under denna period att se sig själv och kan skilja mellan omvärlden och sig själv. Barnet börjar upptäcka lek och detta har ett värde och egna regler. Genom leken lär sig barnet turtagning och med detta menar Erikson att barnet utvecklat en känsla mellan kärlek och hat, samarbete och konkurrens, sin egen auktoritet och frihet (Lillemyr, 2002). Det sista stadiet är *makrokosmisk lek* – barnet har nu kopplat ihop de två första faserna i sin utveckling för att nu börja leka med andra i sin omgivning. För barnet är uppskattning och beröm viktiga bitar för vidare utveckling. Barnet leker för att fungera, är nyfikna, få känslomässig tillfredsställelse samt för att dämpa ångest eller spänningar som de bär på. Erikson betonar samspelet mellan barnet och pedagogen eftersom pedagogen har en stor betydelse i förhållande till familjen. Pedagogen skall ta sin utgångspunkt till barnets utveckling och nyfikenhet. (Jerlang, m.fl., 2005).

Enligt Jerlang m.fl. (2005) är psykoanalysen en personlighetsteori som bygger på människans personlighet, hur den utvecklas och bildas. Sigmund Freud (1856 – 1939) var grundläggare till psykoanalysen. Han ville kontrollera människans normala och sjukliga tillstånd samt orsaken till detta. Enligt Freud använder sig barnet av sina upplevelser från verkligheten i leken, där de genom leken och fantasin får sina önskningar tillfredsställda. De bearbetar olika händelser genom leken både behagliga och obehagliga. Ibland bearbetar de till och med önskningar som de har. Att barnen gör detta genom leken är för att göra saker och ting mer förståliga.

Friedrich Fröbel (1782-1852) var grundare till Kindergarten i Tyskland och det som senare i Sverige kom att kallas barntädgården. Många av hans tankar ligger bakom den svenska förskolepedagogiken och han fick sin inspiration från Jean – Jacques Rousseau och Johann Heinrich Pestalozzi (Vallberg Roth, 2002). Fröbel ansåg att leken hade stor betydelse för barnets utveckling och att leken är livets spegel. I leken övar det på framtidens uppgifter där trädgårdsarbete och djurskötsel var viktiga inslag för att få en helhetsbild av naturen. Enligt Fröbel var kommunikationen mellan barn och vuxna viktigt samt att han tyckte att kunskap skulle lekas, experimenteras och praktiskt övas fram. Det är ett sätt för barnet att uttrycka känslor och tankar, vilket också leder till att barnet får maximala förutsättningar att utvecklas till en god harmonisk medkännande vuxen (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Fröbel skapade ett eget lekmaterial som vars syfte var att stimulera barns fantasi. Lekmaterialet

kallades lekgåvor och bestod av bland annat: bollar, klosslådor och flätmattor (Vallberg Roth, 2002). När man använder något material ur lekgåvorna är det viktigt som pedagog att man benämner vad barnet gör i leken till exempel räknar, benämner ytor, kanter och hörn. På detta sätt lär sig barnet lekgåvornas egenskaper (Gedin & Sjöblom, 1995).

Inom det humanistiska perspektivet står bland annat Abraham H Maslow (1908 – 1970) som frontfigur. Det humanistiska perspektivet ser människan som unik och att människan är ”på väg mot något” i sin utveckling (Lillemyr, 2002). Enligt Maslow är människans motivation och personlighet liktydiga och därför är motivation och behov starkt förknippade med varandra. Därför kallas också Maslows teori för motivations teori. Människans behov bestämmer vilken motivation man har i olika situationer.

Man ser barnet som en aktiv individ som bestämmer över sina val och lär sig att dessa val kan få konsekvenser för individen själv. Från pedagogens sida är det viktigt att hjälpa barnet framåt i sin utveckling. Man visar barnet uppskattning genom att visa att man tror på barnet och att det har kompetens till att klara saker på egen hand. Inom det humanistiska perspektivet är det viktigt att stärka barnets självuppfattning, låta dem göra egna bedömningar samt barnets frihet (Jerlang m.fl., 2005).

3.1 Vygotskij

Lev Vygotskij föddes i staden Gomel i närheten av Minsk 1896 och dog 1934. Han antydde att barnets miljöer som det växer upp i och vistas i har betydelse för barnets utveckling. Att barn lär mer och bättre tillsammans med andra som har mer kunskap inom ett område. All inläring sker enligt Vygotskij genom att vi själva tolkar de intryck och upplevelser vi har av verkligheten. Ett barn lär genom att de imiterar och samtalar med andra barn runt omkring. Barnet får då upp ögonen och tankesättet att det finns andra sätt att se på saker och att vi tänker olika vilket leder till utveckling (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Barnet ska vara som en upptäcktsresande individ som ska skaffa sig kunskap och utvecklas på sin resa. Barnet ska få stöd och vägledning av en vuxen så att de känner sig motiverad. Förskolan är en pedagogisk verksamhet där den vuxne skall ge barnen möjligheter till kompetens och identitetsskapande (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Enligt Vygotskij leker barnet för att få sina behov och motiv tillfredställa, skulle alla behov och motiv vara uppfyllda skulle inte barnet kunna leka. Leken uppkommer från den sociala världen där barnet genom leken försöker finna svar på sina behov och motiv. Allteftersom kommer barnet att utveckla vilja, målinriktning samt social förståelse. Vygotskij menar att lek och arbete samverkar med varandra där intresse och motivation är de viktigaste drivkrafterna till ny kunskap. Människans tänkande ändras under tidens gång och den proximala utvecklingszonen är det område mellan det som ett barn kan lära tillsammans med en kamrat, för att vid ett senare tillfälle klara på egen hand (Jerlang m.fl., 2005). Han menar att det inte finns någon skillnad mellan fantasi och verklighet. Enligt honom är fantasi en medvetenhetsform som hör ihop med verkligheten, ju rikare verklighet barnet har, desto mer möjligheter till fantasi (Lindqvist, 1996).

Leken ansåg Vygotskij vara den viktigaste källan till utveckling av tanke, vilja och känsla och ur vilja och känsla utvecklas fantasi (Granberg, 2003, s.22).

Inom det sociokulturella perspektivet ligger betoningen på processen och inte på produkten. Det viktigaste är alltså hur vägen till produkten ser ut (Claesson, 2002). När barnet går in i

leken går det in i lekens inre mening. Barnet kan göra sådant som den i verkligheten inte annars gör. Detta kallar Vygotskij för dekontextualisering vilket innebär att barnet gör sig fri från kontexten eller sammanhanget (Lillemyr, 2002). Barn lär sig successivt lekens olika regler och tydlighet, vad som är verklighet och inte.

3.2 Malaguzzi

Loris Malaguzzi (1920 – 1994) var folkskollärare och barnpsykolog i den Italienska staden Reggio Emilia. Förskoleverksamheten grundades då på en humanistisk människosyn. Malaguzzi såg barnet som kompetent, starkt och rikt och att varje människa i sig är ett sammanhang och att vi existerar i relation till varandra (Wallin, 2005) Han menade att barnen är forskare och kommunikatörer av sitt egna liv. Reggio Emilia filosofin är inte en färdig metod utan bygger på ett tänkande om barn och lärande. Enligt Malaguzzi utvecklas hjärnan intensivast under barnåren och i och med att hjärnan är uppbyggd av olika synapser som håller ihop individens förmågor och uttryckssätt är de alltid i en ständig interaktion med varandra. Hjärnans tillstånd är alltid i en forskande och förändrad process (Wallin, 2005). Det är därför viktig för barnen att de tillåts att utforska sin omvärld så att de kan få ett så rikt liv som möjligt.

3.3 Montessori

Maria Montessori var läkare, pedagog och forskare. Enligt henne genomgår barn fyra olika utvecklingsfaser mellan födseln och upp till tjugofyra års ålder. Hon delar in stadierna i Första stadiet 0 – 6 år, Andra stadiet 6 -12 år, Tredje stadiet 12 -18 år och slutligen det Fjärde och sista stadiet som sträcker sig från 18 – 24 år (Signert, 2000). Hennes pedagogik bygger på observationer av barns utveckling och om alla individers samband på jorden. Hon ansåg att barn behöver frihet för att välja aktivitet som de vill arbeta med ostört och i egen takt med. Montessori menar att barns ålder och mognad påverkar dess intresse och inlärningsförmåga (Reimer – Eriksson, 1995). Inom Montessoripedagogiken beskriver man ofta barnens aktivitet med ordet arbete. Detta var för Maria Montessori detsamma som lek och denna aktivitet leder till inläring (Britton, 1997). Barnen skall få tid i sitt arbete och som pedagog skall man vara där för att hjälpa barnet i sin utveckling, men inte för mycket för då hindrar man utvecklingen.

3.4 Tidigare forskning om lek och lärande

Enligt Lillemyr (2002) har synen på barns utveckling och lärande förändrats med åren och då också inom forskningen. Man har inom forskningen fått en djupare inblick om kunskap om barns förmåga till social kompetens med andra barn och vuxna. Lillemyr hävdar att ny forskning visar att redan som nyfödd går man in i sociala samspel, vilket också har visat sig höra ihop med självutveckling och självkänsla. Detta fortsätter sedan genom leken där man utvecklar sin identitet, vilket man inte förut har insett att man som barn gör. Forskning visar att leken är viktig för barnets utveckling och lärande för barn upp till tolv års ålder. Barns lek säger mycket om hur de ser på och lär sig om olika saker, samtidigt som den visar barnets utveckling.

Torben Hangaard Rasmussen skriver i sin bok *Den vilda leken* (1993) att de flesta barnforskare är överens om att leken har en utvecklande betydelse för barn. Där utvecklar barnet motorik, kreativitet, fantasi och identitet. De tränar också fram språket, intelligensen och sina sociala sidor.

I boken *Lekens möjligheter* (1996) skriver Lindqvist att forskaren Vygotskij såg leken som ett möte mellan barnets yttre och inre. Subjektiva verkligheten och den objektiva verkligheten vilket leder till att barnet skaffar sig en identitet. Författaren skriver också att barnet lär sig att leka genom att kommunicera med andra vilket leder till att de lär sig hur olika sociala roller fungerar. Leken har ända sedan Fröbels tid ansetts viktig och trots att den också inom förskolan ansetts viktig, har man inte utvecklat den inom den pedagogiska verksamheten. Man har trots att barnet har utvecklats inom leken utan den vuxnes inblandning (Lindqvist, 1996).

Leken har under en lång tidsperiod funnits som ett intressant samtalsämne för pedagoger och forskare skriver Pramling Samuelsson & Sheridan (1999). Lekforskare har utvecklat en rad olika teorier om hur barn tänker, hur de leker, fysiska/psykiska utvecklingar. De flesta verkar överens om att leken är symbolisk, lustfylld, frivillig och spontan. Barn utforskar sin omvärld genom leken och därför går det inte att skilja lek från lärande för i leken bearbetar barnet sina intryck och erfarenheter som det är med om (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Fröbel ansåg att barndomen viktigaste del var leken, för det var barnets väg till självständighet.

Löfdahl menar i sin bok *Förskolebarns gemensamma lekar* (2004) att leken i förskolan har betraktats på olika sätt av lekforskare. Man har sett en förändrad syn på barn och på leken. Man ser nu inte bara på det enskilda barnet utan på sambandet mellan barnet och vad barnet leker, vilket man har sett leder till meningsskapande för barnet och dess utveckling.

3.5 Vad är lek?

Leken är något som många både vetenskapsmän och andra ägnat mycket tid åt att försöka ta reda på vilken påverkan och vilket syfte den har haft för människan och vår utveckling. Då man kan definiera leken på många olika sätt har också forskare kommit fram till olika resultat i sökandet av hur leken påverkar människans utveckling. Olika forskare kan mena olika saker när de pratar om lek. Detta visar hur många ansikten leken kan ha. Vad dock alla är överens om är att leken för oss människor är något som är otroligt viktigt (Hägglund, 1989).

Birgitta Knutsdotter Olofsson (2003) beskriver leken som paradoxal, hon menar att det man säger om leken kan nästan alltid sägas vara motsatsen. Nedan följer några exempel som förklarar vad hon menar.

- Leken kan beskrivas både som om den vore på riktigt och som om den vore på låtsas. Innanför lekramen är den på riktig medan utifrån sett är det på låtsas.
- Lek betyder både närhet och distans. Man har upplevt det man lekt men ändå inte. I leken och dess trygghet kan man upprepa det man varit med om och på så sätt skapa distans till det man upplevt.
- Under lekens täckmantel kan man göra saker på riktigt likaväl som man kan göra saker på lek och det ser ut som om det vore på riktigt.
- Lek varar i oändlighet även om minuter och timmar går försvinnande fort.
- I leken kan man låtsas att det okända är känt och tvärt om.
- Leken är både djupaste allvar och glädje (Knutsdotter Olofsson, 2003).

Knutsdotter Olofsson (2003) skriver vidare att det sker ett möte i leken mellan den inre och yttre världen. Den erfarenhetsvärld barnen har ger underlag till leken även om den sällan återges direkt utan ändras om efter barnets syfte i en kreativ process. Leken är också en frizon där barnen iklädda någon annans roll kan pröva på saker som de annars aldrig skulle våga. Leken är ett rum man kan gå in i när man behöver bearbeta eller utveckla något man varit med om. Leken kan vara lustfylld och den bringar glädje. I leken har barnen möjlighet att uppleva skräck, sorg och andra obehagliga känslor utan att det behöver vara på riktigt. När leken börjar kännas farlig kan man när som helst gå ur den.

Lillemyr (2002) beskriver leken som aktivitet viktig för alla barn. Han skriver att leken är allsidig och har en central betydelse för barnets socialisation och lärande på grund av att leken motiverar och engagerar barnen inifrån. Nedan följer några karakteristiska drag för leken

- Leken är en aktivitet som är typisk bland barn.
- Lek är något som är glädjefullt, lustbetonat och som medför nöje för sina deltagare.
- Barnen väljer själva om de vill delta i leken som är en frivillig aktivitet.
- Leken är "som om" och befinner sig inte i den verkliga världen utan utanför den.
- I leken finns ett visst system med regler, det skapas en viss ordning.
- Leken är förlagd till en viss tid och en viss plats.
- Leken är spänningsfylld och ger uttryck för en inre drift
- Leken förbereder barnet för vuxenlivet (Lillemyr, 2002).

3.6 Vad innebär leken för utveckling och lärande?

Att leken har en stor betydelse för barns utveckling och lärande verkar vara något som de flesta är överens om. Barn utvecklas genom leken intellektuellt, motoriskt, känslomässigt och socialt menar Pramling Samuelsson & Sheridan (1999). Genom leken kan de utveckla tankar och hypoteser som de tillsammans med andra eller på egen hand sedan prövar. I leken får barnen en chans att befästa och använda sig av de begrepp och den kunskap de tillägnat sig. När barnen bygger och konstruerar olika miljöer utvecklas deras förståelse för en del grundläggande funktioner. Kunskap som dessa byggs på under hela livet (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Enligt Pape (2001) spelar leken en stor roll för lärande då de erfarenheter barnen har möjlighet att göra i leken på sikt kan leda till lärande. Nedan presenteras sex punkter på socialt lärande i samband med lek.

- I leken lär sig barnen att inta olika roller.
- Barnen lär sig i leken att kompromissa, förhandla och lösa konflikter.
- I leken får man utveckla fantasi och tanke samt bearbeta upplevelser.
- Barnen lär sig kommunicera genom lek.
- Genom lek lär man sig turtagande.
- Leken främjar till att behålla vänskap och att utveckla den (Pape, 2001).

Vidare menar hon att för att kunna vara med att leka behöver man kunna umgås med andra, leken bidrar samtidigt att den förmågan stärks (Pape, 2001).

Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) menar att när barn leker tillsammans med andra barn utvecklar de sin sociala förmåga att tillsammans med andra människor leva, känna empati, sympati, kompromissa och skratta samt kunna känna ilska utan att slåss. Vidare menar de också att i leken lär barnen sig vart gränserna går, de lär sig också att kontrollera sin egen styrka. Vad som krävs för att leken ska flyta på och få ett djup är att barnen kan följa de tre sociala lekreglerna: ömsesidighet, samförstånd och turtagande. Ömsesidighet står för att alla i gruppen är på en jämställd nivå oavsett styrka eller ålder. Med samförstånd menas att den grupp som leker förstår att de leker och vad de leker. Turtagande innebär att ibland är det jag och ibland är det du som bestämmer och tar initiativ (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999).

Lärandet är ett socialt växelspel som sker tillsammans andra. Den sociala samverkan behövs för att komma ett steg närmare utveckling/lärande (Dysthe, 2003). Lindö (2002) menar att många barn behöver tid för att observera och iaktta andra barns aktivitet innan de själva blir aktiva deltagare. Hon påpekar också att det är viktigt för barns lärande att de får lov att själva utforska och göra upptäckter. Hon delar in lärandet i fyra akter så som att kunna bemästra, att kunna fokusera sitt medvetande, att kunna urskilja samt att kunna göra upptäckter.

Granberg (2003) påpekar att när barn leker tillsammans med andra barn på lika villkor får de också erfarenhet av att umgås med jämnåriga. Hon menar att i leken vidgas barnets språkliga utveckling och sociala kompetens, de skapar kontakter och relationer samtidigt som de tränar sin förmåga att samspele med andra. I detta samspel utvecklas barnets kunnande i att tolka och att läsa av varandras olika reaktioner.

Dialogen är en stor del i leken där barnen lär sig kommunicera med andra. Barnen lär och utvecklar sitt språk såväl med ordförråd som med ordens ordningsföljd. I leken kan man

tydligt se att barnen lär i samspel med andra. Barnen tar till sig det andra gör och säger. I Dysthe (2003) kan man läsa att dialogen är en förutsättning för utveckling. Att ingå i en dialog, som till exempel i leken, innebär att barnen ges möjlighet att ta till sig det som görs och sägs och därefter själva pröva och göra om detta till något eget. Förmågan att kunna ta till sig grammatiken i språket är som bäst när barnet är mellan två och fem år. Denna receptiva förmåga är väldigt viktig att ta tillvara på när det gäller barnets fortsatta språkutveckling (Lindö, 2002).

När leken pågår är språkträningen i full gång. I leken måste barnen kunna göra sig förstådda samtidigt som de måste kunna förstå sina kamrater. I leken utvecklas barnens kommunikativa kompetens då de hela tiden i leken kommunicerar genom att använda olika tonlägen i rösten, gester, rörelser och ord med mera. Barnen använder sig av olika tempus och olika röstlägen beroende på om de befinner sig i eller utanför leken (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Lindqvist (1995) i Carlgren (1999) menar att enligt Vygotskij är leken den viktigaste vägen till lärande för barnet. Barnet förstår och skapar sig en medvetenhet om världen genom leken, här gör de en tolkning av världen utifrån det de ser och uppfattar. Detta leder till reflektion och utifrån denna bildas en förståelse vilket leder till kunskap, i lekens sociala praktik utvecklar barnet sitt tänkande (Carlgren, 1999).

I leken utvecklar barn sin grovmotorik – de stora kroppsrörelserna, sin finmotorik där de lär sig koordination och att använda handen och ögat. De lär sig begrepp som större än, mindre än de tränar minnet genom att komma ihåg olika föremål, färg personer med mera. De utvecklar också sina sinnen där de i leken kan känna, lyssna, smaka, lukta och se på olika saker (Norén Björn, 1990). Genom att aktivt använda sina sinnen gör att upplevelsen fastnar i själva sinnet, det samverkar till ett helhetsintryck där själva upplevelsen blir förkroppsligad. Desto fler sinnen som används vid samma gång desto bättre fastnar kunskaperna hos barnet (Granberg, 2003).

I läroplanen för förskolan (Lpfö 98) kan man läsa att förskolans pedagogiska verksamhet ska verka för att utmana och stimulera barnens utveckling och lärande. Verksamheten inom förskolan ska arbeta för att barnen får ett intresse för att lära samt att de skapar ett intresse för att erövra nya färdigheter, kunskaper och erfarenheter. Grunden för den pedagogiska verksamheten ska vara nyfikenhet, utforskande och lust att lära.

Lillemyr (2002) menar att lek och lärande är två helt skilda saker som inte kan jämföras med varandra. Han förklarar det som att barnet befinner sig i leken medan lärandet är något som sker inom barnet. Han menar dock också att detta är något som kan ske samtidigt då lärandet pågår inom barnet då barnet tillägnar sig en del färdigheter och kunskaper genom leken. Det som barnet erfar genom leken kommer så småningom till nytta i andra sammanhang i livet men också i lek som sker senare. Detta innebär att leken också är kopplad till barnets utveckling och inte bara till lärandet.

3.7 Pedagogens roll

Enligt Granberg (2003) är det viktigt att pedagogen finns till hands i leken dels för att kunna hjälpa till om det skulle behövas, tolka och upptäcka saker som behövs. Hon poängterar att pedagogerna alltid måste hålla sig kring barnen och visa sin tillgänglighet då hon menar att barn i förskoleålder inte själva är mogna för att styra över andra barn. Det är viktigt att man som pedagog visar på sin närvaro för att undvika att leken spårar ur och att enskilda barn kommer i kläm och mår dåligt. När man deltar i leken som pedagog gäller det att omfattas av lekens olika delar, att vara ett med leken. För barn är lek på allvar och barnet märker tydligt när den vuxne inte är med i leken på "riktigt". Barnet förväntar sig att man går in i leken på lika villkor.

Knutsdotter Olofsson (2003) menar att det är pedagogens ansvar att locka barnet till lek. Hon menar att leken ibland inte uppstår av sig själv, utan att en pedagog ibland kan behöva uppmuntra barnen för att börja leka eller föra leken vidare. Dysthe (2003) anser att lärande har med samspel att göra. Man lär genom ett deltagande och samspel mellan alla aktörer som deltar.

Pedagogik är att möta barn på deras nivå i leken och hjälpa dem att göra sin lek och sitt skapande alltmer utvecklat och utvecklande (Knutsdotter Olofsson, 2003, s. 81).

Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) skriver att pedagogens roll i leken är att se till att alla barn får leka. En del barn leker bättre än andra och kan gå in och ur leken hur lätt som helst. När en pedagog skall delta i lek kan den vara som en förebild om hur man gör/beter i olika situationer. Detta kan gälla ett barn som har svårt att lösa konflikter, då kan pedagogen samtala om olika konfliktlösningar i leken. Pedagogen kan genom leken få en större förståelse för barnet och också lära känna barnet. Leken har en stor betydelse för barns utveckling och lärande och det är pedagogens uppgift att skapa dessa möjligheter för barnen. Pedagogen skall se till att barnens lärande och utveckling främjas genom lek, kreativitet samt skaparlust (Pramling Samuelsson & Sheridan, 1999). Inom Reggio Emilia filosofin anser man det viktigt att man som pedagog väcker barnets potentiella möjlighet och utmanar dem till att själva lära sig att lära (Wallin, 1996).

Det är viktigt att pedagogerna medvetet för barnen i förskolan skapar förutsättningar så att de utvecklas genom olika kontexter, samt att verksamheten har tydliga ramar och rutiner. För barnen är detta en trygghet. Det gäller att tillsammans med barnen hjälpas åt att skapa utrymme för lek där man kan leka tillsammans eller ensam (Löfdahl, 2004). Pedagogens roll är att aktivt föra fram en process som leder till att barn utvecklas och lär och att man kan inte skilja lek och lärande åt enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (1999). Eftersom leken är en viktig arena för barnen där de lär sig och utforskar, sätts deras kompetens på prov. Det är viktigt att pedagogen har lärdom om hur barn lär, hur de uppfattar sin omvärld med sina olika sinnen samt hur de ser på sitt eget lärande.

Enligt Lindqvist (1996) vill barn ha vuxna med i leken, men den vuxne bör inte i leken lägga sig på barnets nivå för enligt Pape (2001) blir barnet irriterat och vill inte ha något vuxendeltagande. Barn vill ha vuxna som är äkta i leken, de får vara lekfulla, men vuxna menar Pape (2001). Den vuxne bör vara lyhörd och visa respekt för barns lek (Lillemyr, 2002). Om en vuxen inte går in i leken bör den inte styra leken för då är den enligt Pape (2001) inte längre en lek på barnets villkor. Som vuxen och barn går man in och ur leken på sina egna villkor.

Den pedagogiska verksamheten bör ta tillvara på barns lekupplevelser anser Lillemyr (2002) och målsättningen för pedagogerna för att gå in i barns lek bör vara att:

- Lära barnet rolltekniker för att klara av att leka med andra barn.
- Genom leken lära barnet att bli accepterat.
- Att vidare utveckla leken.
- Att uppmuntra när barnet bjuder in till vuxendeltagande.
- Göra observationer.
- Använda leken som temaorganiserad del.

Lillemyr (2002) anser också att pedagogerna behöver ha en *baskompetens i lek* vilket innebär att man är väl insatt i leken i ett helhetsperspektiv och att man har kunskap om hur leken utvecklas med ålder och lekarnas innehåll.

Inom den pedagogiska verksamheten för förskolan skall man som pedagog erbjuda en god och stimulerande miljö så att barnen känner att den är utvecklande för dem att lära sig nya saker och att deras självkänsla och sociala utveckling stärks. De verkamma inom verksamheten skall se till att barnen tycker att det är roligt och meningsfullt på förskolan så att de ställs inför nya utmaningar för att skaffa sig ny kunskap (Lpfö 98).

Enligt Johansson (2005) bör pedagogerna stödja barns initiativ och nyttja omsorgssituationerna för att barn skall lära och utvecklas. Johansson (2005) anser att pedagogerna bör vara som en handledare som visar och avvaktar så att barnet själv får tänka och visa att den är en egen person. Pedagogen bör ha en medvetenhet om lärande och utveckling som skiftar mellan barn, ålder och situationer. Det handlar om att synliggöra barns kompetens menar Johansson (2005). Enligt Vygotskij ska innehållet i den pedagogiska verksamheten vara åldersanpassat för att möta barnet. Han menar att det är lättare att på så vis se vart barnet befinner sig i sin utveckling. Han anser att det handlar om att se framåt och inte bakåt inom den pedagogiska verksamheten för att se barnets utveckling. Detta är i enlighet med Montessoris pedagogik menar Vygotskij där man beskriver barnets känsliga perioder vilket innebär en insikt i barnets utvecklingszon (Jerlang m.fl., 2005).

3.8 Montessoripedagogiken

3.8.1 Historik

Montessoripedagogikens grundare Maria Montessori levde i Italien mellan 1870 – 1952 där hon också var Italiens första kvinnliga läkare. Maria Montessori kom att under sitt arbete vid Roms universitetssjukhus psykiatriska avdelning att intressera sig för arbetet med mentalt handikappade barn. Hennes teori kring de svagbegåvade barnen var att de med stor säkerhet behövde stimulans och inte vård, och att det var ett pedagogiskt problem framför ett medicinskt. Hon kunde efter att ha gett de utvecklingsstörda barnen stimulans uppvisa på goda resultat. Detta ledde till att hon började läsa filosofi, psykologi och pedagogik vid Roms universitet. Parallellt med dessa studier bedrev hon också ett forskningsarbete inom pedagogisk antropologi i skolan. Där intresserade Montessori sig för de metoder som användes i undervisningen av normalbegåvade barn. Hon tyckte att lärarna måste bli medvetna om vad det är barnen vill och hon menade att genom att göra observationer av barnen i dess egen miljö kunde lärarna få kunskap om detta. Hon ville att lärarna skulle införa ett vetenskapligt sätt att arbeta efter i klassrummet (Signert, 2000). År 1907 startades i en fattig del i utkanten av Rom Casa dei Bambini ett s.k. daghem för barn mellan 3-6 år. Det kom att utvecklas till ett pedagogiskt projekt med Maria Montessori som projektledare. Hon tog dit delar av de material som hon hade använt sig av i sitt arbete med de svagbegåvade barnen. Det visade sig att även barnen på Casa dei Bambini intresserade sig för Montessoris material och det var även här som Montessoripedagogiken uppstod (Signert, 2000).

3.8.2 Pedagogik

Pedagogiken utgår ifrån följande punkter (Signert, 2000):

Förberedd miljö, är där utrymmena man använder sig av bör vara färgglada, rymliga och ljusa. Var sak ska ha sin plats och ska anpassas till barnens storlek. Varje barn bör också ha en egen fast plats för arbete samt en egen plats för förvaring.

Självständighet, att bli oberoende av den vuxna är ett av huvudmålen och för att hjälpa en barngrupp att utveckla självständighet bör läraren få barnen att känna sig viktiga genom att visa dem respekt och förståelse. Den vuxne ska vara vägledande men enligt Maria Montessori har barnet en önskan om att läraren ska hjälpa barnet att hjälpa sig själv för kunskapandet är något som måste ske genom eleven. Läraren bör också sysselsätta oroliga barn och försöka få de intresserade av något samtidigt som läraren visar barnet respekt. När barnen väl är intresserade av något bör läraren hålla sig i bakgrunden för att inte störa deras aktivitet.

Observation, är en viktig del inom Montessoripedagogiken här kan man få kännedom av vad barnen själva försöker få grepp om, vad de vill och inte vill etc. Montessoris egna observationer gjorde att hon såg tre viktiga delar i undervisningen: den förberedda miljön, den förberedda läraren och frihet under ansvar.

Utvecklingsperioder, Montessori menar att människan från födseln fram till 24 års ålder går igenom fyra olika utvecklingsfaser. Under dessa utvecklingsfaser lär man in på helt olika sätt. Maria Montessori grundar sina teorier på egna observationer. Under sina observationer upptäckte Maria Montessori att barn genomgår sex känsliga perioder, vilka var speciellt starka under barnets olika åldrar. I dessa perioder utvecklar barnen känslighet för: *ordning, språk, att lära sig gå, social träning, små föremål och detaljer samt känsligheten för att lära sig med alla sina sinnen* (Signert, 2000, s.38). Barn mognar olika fort men är i grunden lika. Barnen

behöver mötas där de befinner sig just nu och detta gör vi lättast om vi känner till de olika utvecklingsstadierna menade Maria Montessori.

Praktiska vardagsövningar, ett syfte med övningarna var att de skulle leda till att barnen blev koncentrerade. Övningarna kunde vara allt från att hålla upp mjölk till att laga en cykel. Maria Montessori tyckte det var viktigt att pojkar och flickor uppfostrades efter samma mönster och att de fick uppfostras tillsammans, hon tyckte också att även pojkar skulle lära sig att sköta ett hushåll och ta hand om små barn.

Sinnesträning, här menade Maria Montessori att genom att använda sina sinnen smak, syn, hörsel och känsel ökar man också sin mottaglighet för att ta till sig nya saker inom undervisningen. För att främja utvecklingen var det också viktigt att stimulera sina sinnen livet ut enligt Maria Montessori.

Konkret materiel, är det som de flesta förknippar med montessoripedagogiken. Materielen riktar sig till barn som befinner sig i de olika utvecklingsstadierna och ska hjälpa till att få barnet koncentrerat. En del av materielen ska tillsammans med sinnena hjälpa barnen att bli bekanta med språkliga vardagsbegrepp som liten, stor och rund med mera. Allt materiel har olika svårighetsgrad, lämplig storlek och är självvrttande.

Läroplanen, var inte optimal enligt Maria Montessori och inget som man inom montessoripedagogiken utgår ifrån även om man anser att den kan vara ett hjälpmedel i utbildningen. Man utgår ifrån barnets oberoende där varje individ själv ska få göra upplägget av sitt arbete.

Undervisningen, bör enligt Maria Montessori delas in i tre steg: skapa intresse, ge barnet tid att arbeta och göra barnen medvetna om att de vet.

Trestegslektionen, är att genom upprepning lära sig något nytt, man börjar med att lägga fram två, tre föremål på bordet. Om det är färger barnet ska lära sig talar läraren om vilka färger som ligger på bordet. Som första moment säger läraren det här är blå, det här är gul. Som moment två säger läraren till eleven peka på den blå, peka på den gula. Dessa två moment upprepas ett par gånger. Som moment tre lägger läraren fram en färg och frågar eleven ”vilken färg är det här”? Det hela går ut på att upprepa momentet till dess att barnet förstått.

Kosmisk undervisning, går ut på att göra barnen medvetna om att de är en del i en helhet, att göra dem nyfikna på universum och världsalltet. Riktar sig främst till barn mellan sex och tolv års ålder då de är de som är mest nyfika på orsaker och samband (Signert, 2000).

3.8.3 Leken inom montessoripedagogiken

Enligt Maria Montessori var arbete synonymt med lek. Hon menade att leken var barnens arbete för det är genom leken som barnet lär. Hon tyckte det var viktigt att ta tillvara på barnens lust till aktiviteter och ansåg att barn lär genom lek och att de genom att arbeta med det pedagogiska materialet lär sig olika färdigheter. Hon menade vidare att den fysiska och den intellektuella utvecklingen hos barn är lika viktig (Montessoriförbundet). Vi måste låta barnen vara aktiva och få utforska världen med alla sina sinnen enligt Maria Montessori (Britton, 1997). Leken beskrivs ofta som en aktivitet utan syfte. Dock har studier visat att detta inte stämmer. Leken är för ett barn meningsfull, rolig och frivillig, den är också ofta kreativ. För det lilla barnet är leken en mycket viktig aktivitet där barnet får träning i både

sociala och fysiska färdigheter. Här får barnet också träning i att socialt anpassa sig och att bearbeta känslor (Britton, 1997).

3.9 Reggio Emilia

3.9.1 Historik

Den pedagogiska filosofin Reggio Emilia föddes strax efter andra världskrigets slut i den lilla staden i norra Italien med samma namn. Av tegelstenar från sönderbombade hus och åtta månaders slit blev resultatet ett daghem som folket i den lilla staden byggde för barnen, framtiden och demokratin. Ur arbetet och dialogen som pågick under bygget växte en ny syn på barn fram. Loris Malaguzzi (1921 – 1994) som var folkskollärare och psykolog hörde talas om bygget av daghemmet ställde sina kunskaper till förfogande för daghemmet (Wallin, 1996). Han var under många år också de kommunala skolornas chef i Reggio Emilia. Den pedagogiska filosofi som Reggio Emilia i grunden står för är inget man kan ta över eller kopiera utan det ska just vara en grund att inspireras av. Tanken men denna filosofi är att man ska utgå ifrån sina egna förutsättningar och att utveckla denna grund i ett eget sammanhang (Reggio Emilia Institutet). Tanken enligt filosofin är att man ska se på pedagogik som en process i förändring då också samhället är föränderligt. Det finns inga metoder att inspireras av utan det är mer ett konkretiserat sätt att se på lärande, barn och relationer med mera. Då Sveriges historia ser annorlunda ut än Italiens är det viktigt att vi tar utgångspunkt i våra barn och i vår kultur (Wallin, 2005).

3.9.2 Filosofi

Enligt filosofin inom Reggio Emilia finns det tre kategorier av pedagoger: De vuxna, Barnen/Gruppen och Miljön (Gedin & Sjöblom, 1995).

Den vuxne har som uppgift att lyssna in barnen i sina aktiviteter så att de uppmärksammar vilken strategi barnen väljer när de lär in en ny kunskap. Vidare ska den vuxna också stötta barnet i den strategi han/hon valt. Det viktiga inom Reggio Emilia när man arbetar med barn är att utforska och reflektera. Här är pedagogens roll att utmana barnen och verka som en medforskare samt att hjälpa barnen i sin problemlösning genom att ställa olika hypoteser som de får pröva. Meningen är att pedagogen ska ge barnen de redskap de behöver för att möta den föränderliga värld vi lever i samtidigt som detta ska ske på ett lustfyllt sätt (Gedin & Sjöblom, 1995). Också Wallin (2005) belyser vikten av man som pedagog ska utmana barnen och i arbetet med dem utgå ifrån deras intresse. Även hon påpekar att det är viktigt att lyssna in barnen och utmana dem utifrån deras egna tank. Hon menar också att alla kan vi något men att man inte kan kunna allt och det är processen som är viktig att belysa inte nödvändigtvis produkten. Det är viktigt att vi synliggör barnens lärande genom dokumentation (Wallin, 2005).

Barnen/Gruppen ses inom Reggio Emilia som en viktig resurs då de lär tillsammans och av varandra. Kunskapande sker i samspel med andra barn (och vuxna) då de konstruerar olika värden men också världen tillsammans. Att imitera varandra är något som barn brukar göra och detta är ett bra sätt att lära sig saker på menar Wallin (2005). Inom Reggio Emilia filosofin tror man att inläring är något som är både individuellt och socialt betingat. På grund av dess sociala betydelse är gruppens sammansättning något som är viktigt. Barnen i Reggio Emiliaförskolor är ofta indelade i åldersgrupper. De uppmuntras ofta att arbeta i par eller i grupper för att kunna ta hjälp av en kamrat då de ställs inför ett problem. När barn lär av varandra sker inlärningsprocessen på ett sätt som överrensstämmer med barnets egna sätt att tänka, därför räknas också barnet som pedagog (Wallin, 1996).

Miljön är något som ska locka till lek, lärande, utforskande och kommunikation. Pedagogerna på Reggio Emilia förskolor arbetar mycket för att skapa en inspirerande miljö. Den ska verka stimulerande, väcka fantasin, glädja och vara en njutning för ögat. Rummen på förskolorna pryds bland annat av fotografier på barnen och pedagogerna, mobiler i taken och speglar i olika former (Gedin & Sjöblom, 1995). Även Wallin (1996) påpekar att miljön bör inspirera och stimulera barnen. Miljön ska öppna upp möjligheter till kunskap och även hon menar att miljön ska utmana barnens fantasier och tankar. Vidare menar hon att barn i olika åldrar kräver olika saker från den pedagogiska miljön i förskolan, därför är barnen indelade i åldersavdelningar. En viktig del i miljön är ateljén där den centrala tanken om att ”ett barn har hundra språk” får komma till uttryck. Ytterligare en central tanke i denna filosofi är att kunskap föds ur förundran och i olika möten med människor. Därför finns piazzan som är som en slags lekhall med olika aktiviteter för att väcka barnens intresse och öka koncentrationen i barnens lek (Wallin, 1996).

3.9.3 Leken inom Reggio Emilia filosofin

I piazzan (lekhallen) kan man få tillträde till lekens värld. Här har barnen tillgång till diverse saker som kojor med tittuthål där man kan leka avskilt eller tillsammans med andra. Det finns också olika speglar där man kan se sig själv i olika skepnad, det finns utklädnings kläder att använda för att inta någon annans roll. Här finns många sätt att se sig själv och få fundera på livets stora fråga om vem man är (Wallin, 1996). En av de viktigaste strategierna för att för att lära sig saker är genom empati enligt Wallin (2005). Med detta menar hon att barnen blir det de leker, genom detta lever de sig in i och intar andras känslor och perspektiv.

Malaguzzi hävdar att barn har en samverkande lust och energi för bland annat lek och den lusten får aldrig gå människan förlorad (Wallin, 1986). Hon menar också att vi vuxna behövs för att lyfta barnen då hon anser att barn är som guldgruvor och det är vår uppgift som vuxen att få guld det att glimma. Man anser inom Reggio Emilia att barn är rika, rika på så sätt att de har en kraft och en vilja inom sig för att växa. Barn behöver därför rika vuxna som kan utmana dem till att ta sig över tidigare gränser (Wallin, 1996).

Abbott (2005) menar att vad som definierar leken i förhållande till dess struktur är: Tid, Rum och Materiel. För att leken ska kunna utvecklas behövs tid och rum. Tiden står för hur mycket tid som är avsatt för barnens lek och rum för det mentala och fysiska utrymme som tilldelas barnen. Inom Reggio Emilia filosofin är man medvetna om att lekplanering, relationsbildning och förhandling tar tid. Och för att kunna ta till sig nya erfarenheter och förvalta dessa krävs det att man får både mentalt och fysiskt utrymme. Materielen som är den tredje viktiga komponenten utgör det materiel som bland annat införskaffas till ateljén. Här finns inspirerande materiel som bläck, penslar pärlor, massor av färg, lera med mera. Pedagogerna är medvetna om att lek, estetiska upplevelser och glädje är viktigt för allt lärande och för att bygga kunskap. Lärandet ska ske på ett lustfyllt sätt.

4 Metod

Under denna rubrik kommer vi att beskriva de tillvägagångssätt som vi valt i vårt examensarbete. Inledningsvis kommer vi att beskriva det material vi använt oss av och efter det val av metod. Därefter presenterar vi vår urvalsgrupp, bortfall och bearbetning av vårt insamlade datamaterial.

4.1 Material

Vi har sökt efter litteratur som handlar om leken och dess betydelse för lärande och utveckling och tycker att vi funnit mycket relevant litteratur som berör vårt val av ämne som riktar in sig mot lek. Vi har även sökt efter litteratur som tar upp olika lekteorier med olika forskare, psykologer och pedagogers tankar och idéer om människans sätt att vara eller uppfatta saker. Vi har valt att göra en enkätundersökning med pedagoger verksamma inom Reggio Emilia och Montessori förskolor.

4.2 Val av metod och avgränsningar

Vi har i vårt examensarbete använt oss av en kvalitativ undersökning som enligt Stukát (2005) innebär att man gör en enkätundersökning där man tolkar och analyserar svaren. Vi har gjort enkätundersökningar på två Reggio Emilia inspirerade förskolor och tre Montessori förskolor.

När vi konstruerade frågorna till vår enkätundersökning utgick vi ifrån våra frågeställningar och vårt syfte. Enkätformuläret inleddes av några strukturerade frågor där vi ville få svar på pedagogens bakgrund, utbildning, mot vilka år de arbetar samt hur länge de varit verksamma i yrket. Därefter hade vi formulerat sju ostrukturerade, öppna frågor vilket innebär att pedagogerna själva skall formulera och skriva sitt svar utifrån enkätfrågorna. Detta sätt att svara på en enkät, är det sätt som är mest likt en intervju (Stukát, 2005). Inför frågorna i enkäten bad vi pedagogerna att svara utifrån de didaktiska frågorna När, Var, Hur och Varför/Varför inte. Med enkäten lämnade vi ett brev där vi presenterade oss och vilket syfte vi hade med enkätundersökningen (Bilaga1). Vi valde enkätundersökning framför intervjufrågor för att vi kände att det var lättast att få pedagogerna att svara, när de fick sex dagar på sig att besvara frågorna. Vi tror att det hade varit svårt att boka in alla pedagogerna för intervju, då vi inte kände vår undersökningsgrupp samt att tiden var knapp.

4.3 Urvalsgrupp till enkätundersökning

De pedagoger vi valde till vår enkätundersökning är verksamma inom Montessori - och Reggio Emiliaförskolor. Vi valde att titta på dessa verksamheter för att söka svar på vårt syfte hur pedagogerna ser på lekens betydelse för utveckling och lärande. Samt om har det någon betydelse vilken filosofi/pedagogik man utgår ifrån när det gäller att främja barns lärande och utveckling genom leken. Vi valde att inte begränsa oss i vår enkätundersökning när det gällde målgrupp. Vi ville att alla oavsett utbildning inom den pedagogiska verksamheten skulle få vara delaktiga i vår undersökning. Urvalsgruppen kom att bestå av förskollärare, barnskötare, fritidspedagoger samt montessorilärare.

4.4 Bortfall

För att förebygga bortfall anser Stukát (2005) att man bör upplysa urvalsgruppen om dess anonymitetsskydd (Bilaga 1). Trots detta valde endast 15 av de 37 tillfrågade på de fem olika förskolorna att delta i vår enkätundersökning.

4.5 Bearbetning av data

Efter insamlat datamaterial har vi var och en läst igenom enkäterna därefter har vi gemensamt bearbetat dem fråga för fråga. Vi kommer att presentera citat från de olika pedagogernas tankar kring enkätsvaren. Vi kommer efter citaten referera till vilken verksamhet man arbetar i och också nämna vilken utbildning de har och mot vilka åldrar de arbetar. Vi benämner Montessoripedagogiken = M och Reggio Emiliafilosofin = RE. Vi har inte ansett det relevant att presentera varje pedagog utan har istället valt att lyfta en del av pedagogernas svar som vi kommer att sätta i förhållande till relevant litteratur.

4.6 Studiens tillförlitlighet

Vi presenterar studiens tillförlitlighet enligt Reliabilitet, Validitet och Generaliserbarhet där vi utgått från Staffan Stukát *Att skriva examensarbeten inom utbildningsvetenskap* (2005). Med reliabilitet menas vilken tillförlitlighet en studie har. Enlig Stukát (2005) mäter den vilken kvalitet de ostrukturerade frågorna i vår enkätundersökning har. Då vi lämnade frågor som skulle besvaras individuellt tror vi att svaren är tillförlitliga. Validitet är en fråga om man fått mätt det man avsåg att mäta. Vi tycker att vi i våra enkätundersökningar fått svar på de frågor vi ville ha svar på. Generaliserbarhet svarar på frågan för vem och för vilka ett resultat gäller. Vi kan i vår undersökning inte generalisera svaren på frågorna då dessa endast gäller de 15 pedagoger som medverkat i vår undersökning. Trots detta kan man ändå säga att vi fått en djupare inblick i ämnet.

4.7 Etiskt ställningstagande

I vår undersökning har vi tagit hänsyn till de fyra etiska principerna som Staffan Stukát presenterar i sin bok *Att skriva examensarbeten inom utbildningsvetenskap* (2005). Informationskravet är att alla som berörs av studien ska informeras om dess syfte samt att det är frivilligt att delta. Tillsammans med enkäten följde ett brev där vi presenterade oss och vart vi kom ifrån samt syftet med undersökningen. Genom Samtyckeskravet bestämmer den deltagande själv på vilka grunder han/hon medverkar och kan när som helst avbryta sitt deltagande. När de svarade på undersökningen valde de också att medverka i vår studie. Konfidentialitet innebär att man måste ta hänsyn till de medverkandes anonymitet. I vårt presentationsblad skrev vi att vi kommer att behandla alla svaren anonymt även om examensarbetet är en offentlig handling (Bilaga 1). Nyttjandekravet betyder att den information man samlat in får inte nyttjas i något annat ändamål än vad det är avsett för. Vilket vi är väl införstådda med.

5 Resultat

Vi kommer under denna rubrik redovisa de svar vi fått på våra enkätfrågor samt att vi kommer att göra en övergripande sammanfattning av frågan. Som vi tidigare nämnt under rubriken *Bearbetning av data* kommer vi att efter varje citat referera till vilken verksamhet pedagogerna arbetar i samt vilken utbildning de har och mot vilka åldrar de arbetar. Vi benämner Montessoripedagogiken = M och Reggio Emilia filosofin = RE. Frågorna som följer är samma frågor vi ställde till pedagogerna i enkätundersökningen (Bilaga 2).

5.1 Vad är lek för dig?

Efter en sammanfattning utifrån frågan kunde vi se att oavsett filosofi/pedagogik tyckte pedagogerna att leken var något som var viktigt för dem. Leken kan vara fri, öppen eller styrd.

Lek för mig är det magiska tillstånd när ett eller flera barn går in i en fantasivärld där allt kan hända. Där man kan vara de man vill och drömmer om, prinsessa, storsyster, spindelmannen, riddaren, mamma, pappa, en arg hund, farlig krokodil, ledsn katt osv. Leka kan man göra helt ensam med sina legogubbar, bilar, ponnyhästar, man kan bygga landskap, städer där allt kan hända. När barnet leker ensamt pratat det ofta högt och med olika röster. När barn leker i grupp kallas det rollek och leken inleds oftast med att man bestämmer vad man ska leka och vem som har de olika rollerna i leken. Man hör på rösten när leken börjar. En lek kan pågå veckor, månader kanske år. Man börjar där man slutade sist. Lekarna upprepas ofta på samma tema.
(RE - förskollärare, 3-4 år).

För mig är leken en spontan eller styrd situation som barnen deltar aktivt i och tycker är rolig.
(M - Barnskötare/Montessorilärare, 1,5-6 år).

Viktig för barnets utveckling. Barns förmåga att ta till sig kunskap och erfarenheter i livet. Viktig vid inläring. Imitera oss vuxna. Kreativ inläring.
(M - Montessorilärare, 3-9 år).

Ett viktigt instrument att använda för att bearbeta händelser och intryck, samt en viktig/nödvändig metod vid inläring. Barn lär genom lek.
(RE - förskollärare, 3-5 år).

5.2 Vad betyder lek för dig?

Alla ansåg att leken är ett viktigt instrument för lärande och barns alla utvecklingsområden så som: psykiskt, socialt, motoriskt, emotionellt och intellektuellt. Leken är viktig för den sociala utvecklingen och samarbetsförmågan. När barn leker bearbetar de intryck från det dagliga livet.

Lek är utvecklande, du lär dig samspel med andra barn. Vissa vill leka själva och har då ett eget behov av detta.
(M - Barnskötare/Montessorilärare, 1,5-6 år).

Det är här (jag) barnen möter sina erfarenheter och testar gränserna. Där dom får lov att vara liten, stor, farlig, rolig, blyg mm. Det är här dom möter den vuxnes värld och testar den. Bearbetar saker som har hänt eller det som dom är rädda för. Möter olika roller/rollspel, ge och ta. Vad som är okej/ej okej. Det är i leken man bygger upp sin fantasi som är otroligt viktig när man blir vuxen för att kunna hantera svårigheter.
(RE - Förskollärare, 1-4 år).

Betyder mycket leker gör man ju hela livet. Leken gör man spontant, frivilligt och med glädje.
(RE - Förskollärare, 3-6 år).

Mycket, leken är det viktigaste instrumentet för att väcka barns nyfikenhet, lust och inspiration och den spontana leken för att bearbeta intryck i det dagliga livet.
(M - Barnskötare/Montessorilärare, 1,5-6 år).

5.3 Tycker du att lek och lärande hör ihop?

Samtliga tillfrågade pedagoger ansåg att lek och lärande hör ihop. Oavsett om syfte från pedagogens sida är att barnen ska lära sig något eller inte, är lärandet alltid en ständig process som pågår inom oss.

Definitivt! Lär med kroppen, det fastnar i huvudet!
(RE - Förskollärare, 3-5 år).

Absolut! Lek är lärande (för det mesta). Sedan är det ju olika definition på lek: fri lek = barnens egna spontana lek (bearbetning) arbete = att lära sig genom lek (inom Montessori). Att leka in kunskap med hela kroppen gör det lättare och roligare att lära och kunskapen fastnar bättre.
(M - Barnskötare/Montessorilärare, 1,5-6 år).

Lek och lärande hör ihop. Det gamla uttrycket "den som leker han lär" talar sanning. I leken lär man av varandras erfarenheter. Den som kan leka kan samspela med andra, se saker ur olika synvinklar. Jag tror att den som har lärt sig lekens regler som liten blir mer socialt kompetent som vuxen. Du lär dig att lyssna på någon annan, kompromissa, se saker ur andras perspektiv, bearbeta känslor och erfarenheter, detta plus mycket mer samtidigt som du har roligt! För att lärande ska ske förutsätts aktivitet och engagemang av den som ska lära sig. Detta finns i leken.
(RE - Förskollärare, 3-4 år).

Absolut. Att leka är att lära.
(M - Montessorilärare, 3-5 år).

5.4 Är du som pedagog aktiv i leken?

De flesta pedagoger svarade att de vid behov var aktiva i leken detta kunde vara till exempel om någon behövde hjälp in i leken eller om en lek behövdes styras upp. Beroende på hur aktiv man var i barnens lek berodde mycket på barnens ålder. De yngre barnen behöver mer stöd i leken och hjälp med att sätta ord på vad som händer i leken. En av pedagogerna hade ett avvikande svar då hon själv såg sig i aktiv i leken och deltog i barnens olika lekar.

Ja, jag är aktiv i leken. Man är med i dockvrån och dricker kaffe. Hjälpande hand i diverse ändamål. De bjuder in en vid teaterföreställningar som de hittar på själva. Åker med på deras resor till olika platser i fantasin. Får en plats i deras skola.
(RE - Förskollärare, 3-5 år).

Ja om det behövs = när rollerna blir samma dag efter dag. Eller för att vidga vyerna, prova nytt, när någon behöver hjälp att komma in, när någon behöver hjälp med hur vi gör, regler, för att det är kul. Många anledningar.
(M - Förskollärare, 1-6 år).

Både passiv och aktiv. Fungerar en lek mellan barn finns ingen anledning. Är det en styrd lek måste man kanske för att det ska fungera. En del barn behöver lite extra hjälp för att lösa "lekkoderna".
(RE - Förskollärare, 3-6 år).

Ja, ibland, men en vuxen kan aldrig ersätta ett annat barn i leken. Barn behöver barn att leka med för att få rätt "motstånd", lära sig rätt "nivå" på leken och anpassa sig efter någon annan. En vuxen kan engagera sig i leken om något särskilt ska läras ut eller för att ge förslag på

lösningar av problem (så att barnen helst kan lösa dem själva) och naturligtvis för att stoppa farliga lekar.

(M - Barnskötare/Montessorilärare, 1,5-6 år).

5.5 Är vuxendeltagande viktigt i barnens lek?

På denna fråga om vuxendeltagandet är viktig när det gäller barnens lek tyckte övervägande stor del av pedagogerna att det var viktigt men på barnens villkor. Dock var det två som inte tyckte att vuxendeltagandet var viktigt i barnens lek, då de på frågan enbart svarade ett kort nej.

Ja för att ge barnen regler och normer i leken. Det sociala samspelet.

(M - Montessorilärare, 3-9 år).

Ja, vuxna är viktiga i barnens lek. De hjälper barn som har lite svårt att komma igång och även de som har svårt att komma in i leken. Ge dem en viktig roll i leken så att inte samma barn har den sämsta rollen varje gång det barnet är med. Att barn får vara med. Hjälper till med turtagande. Hjälpa att knäcka "lek-koden".

(RE - Förskollärare, 3-5 år).

Kanske. Men barnen bör träna sig på att leka utan vuxna. För mycket vuxenstyrning idag.

(M - Fritidspedagog/Montessorilärare, 3-6 år).

Man måste ha respekt för barnen om de vill vara för sig själva. Man måste hela tiden vara lyhörd (men det gäller ju allt) om jag deltar aktivt i leken tar jag en tilldelad roll och agerar därefter.

(RE - Barnskötare, 1-4 år).

5.6 Vilka teorier kan du koppla till dina svar?

Denna fråga verkade det som om många hade svårt att svara på. En del har besvarat frågan med ett frågetecken. De övriga svaren var allt från Maria Montessori, Reggio Emiliafilosofin, Gardner, Vygotskij, Deweys, Waldorf, Erikson, Lowenfeldt, Piaget, Malaguzzi, Freinet.

25 års erfarenhet och utbildning (som inte får plats här!).

(M - Barnskötare/Montessori, 1,5-6 år).

Barn härlar ofta varandra i leken – de lär av varandra. Vygotskij menar "barnets lek är inte en enkel hågkomst av det upplevda, utan en kreativ bearbetning av upplevda intryck, ett sätt att kombinera dem och där av skapa en ny verklighet, som motiverar barnets egna behov och intresse" (Vygotskij, fantasi och kreativitet i barndomen). Vi använder oss av olika teorier i vårt Reggio arbete.

(RE - Förskollärare, 0-3 år).

Maria Montessoris pedagogik.

(M – Montessorilärare, 3-9 år).

Framst Eriksons psykoanalytiska lekteorier och Reggio Emilia filosofin, där lek och forskande är grunden för lärande.

(RE - Förskollärare, 3-5 år).

5.7 Vad tror du att barn kan lära genom lek?

Denna fråga var pedagogerna rörande överens om. De ansåg att barnen lär genom lek så som till exempel kunskap, förståelse, samarbete, grov och fin motorik, empati, språkutveckling, kreativitet och mycket mera.

Relationer, nytänkande, ord, begrepp och livets alla mysterier.

(M - Förskollärare, 1-6 år).

Det finns inga begränsningar vad ett barn kan lära i leken. Det är nog i så fall vi vuxna som sätter stopp. Man ska ju lära sig att bli en god människa som står för den man är och vad man gör. Vi vuxna måste se till att barnen är trygga med sig själva i sin barngrupp och på förskolan.

(RE - Barnskötare, 1-4).

ALLT! Barn lär sig förstå skillnaden mellan "saga och verklighet". I leken lär barnet: Perception dvs. förmågan att tolka sin omvärld. Logiskt och abstrakt tänkande. Kroppskännedom, kroppsmedvetenhet, språkstimulans, förmågan till samspel, ta initiativ, ge och ta, vänta på sin tur. Inlevelseförmåga – fantasi, begreppsbildning, flexibilitet, tidsuppfattning mm.

(RE - Förskollärare, 1-3 år).

Allt ! Kunskap, socialkompetens, att vinna och förlora, lösa problem, kreativt tänkande, jag uppfattning mm.

(M - Barnskötare/Montessori, 1,5-6 år).

5.8 Sammanfattande tolkning av resultat

När vi gjort vår sammanfattning av resultaten såg vi att oavsett pedagogik/filosofi så är pedagogerna medvetna om hur viktig leken är för barns utveckling och lärande i förskolan. De tyckte att leken var den viktigaste grunden till lärande då man i leken utvecklar bland annat jaguppfattning, moral, social samvaro, respekt och andra grundläggande värden. I leken lär sig barnen också att tolka sin omvärld, bearbeta känslor med mera. För de flesta pedagoger som svarat i vår undersökning ansåg att vuxendeltagandet i leken främst förekommer vid behov. Istället för att kasta sig in i barnens lek så är man en passiv åskådare tills det att man bjuds in i leken eller om ett barn behöver hjälp in i leken. Pedagogerna tyckte det var viktigt att barnen fick ge sig hän i leken utan att en vuxen störde.

Att lek och lärande hör ihop fick vi entydiga svar från samtliga pedagoger då de menar att leken är ett viktigt redskap för barnen då leken hjälper barnen i sin utveckling och sitt lärande. Efter sammanställningen av fråga 5.6 såg vi att man inte enbart utgår ifrån Loris Malaguzzi och Maria Montessori när det gäller att se på lek, utan man utgår även ifrån bland annat Erikson och Vygotskij. I leken får barnen träna på sociala regler, turtagande samt ömsesidighet och samförstånd. De lär sig också att kombinera olika beteenden och föremål så som att imitera genom leken hur den vuxne gör. På så sätt skaffar de sig en uppfattning av sin omvärld.

6 Diskussion

6.1 Metoddiskussion

I vår enkätundersökning har vi använt oss av en kvalitativ metod. Vi valde att först skicka ut enkäter till två Reggio Emilia förskolor respektive två Montessori förskolor. Till Reggio lämnade vi 14 enkäter och fick tillbaka nio. På Montessori lämnade vi 18 enkäter men fick bara tillbaka fyra stycken. Detta gjorde att vi var tvungna att lämna ut ytterligare fem enkäter till en ny Montessori förskola för att kunna göra en så rättvis undersökning som möjligt. Av fem utlämnade enkäter på denna förskola fick vi tillbaka två. Sammanfattningsvis fick vi nio svar från de Reggio Emilia inspirerade förskolorna och sex svar från samtliga Montessori förskolor. Syftet med vår undersökning är inte att jämföra dessa förskolor utan att ta reda på om det har någon betydelse vilken filosofi/pedagogik man utgår ifrån när det gäller att främja barns utveckling och lärande genom leken. Om vi istället hade valt att göra en kvantitativ undersökning så tror vi inte att resultatet hade skiljt sig åt så nämnvärt. Enligt oss ser vi så många likheter i pedagogernas svar, vilket vi också tror att vi hade sett genom en kvantitativ undersökning.

6.2 Resultat i förhållande till tidigare forskning

Här presenteras vår frågeställning kopplad till tidigare forskning.

6.2.1 Hur ser pedagogerna på sin egen betydelse i leken?

Pedagogerna ser på sin egen betydelse i leken som både aktiv och passiv. Det handlar om att läsa av situationen och gruppen. En av pedagogerna ansåg att det var viktigt att man som pedagog är aktiv i barnens lek om något särskilt skall läras ut eller att man som pedagog kan ge barnen förslag på lösningar. Granberg (2003) anser att det är viktigt att pedagogen finns till hands i leken dels för att kunna hjälpa till om det skulle behövas, tolka och upptäcka saker som behövs.

Enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) är det bra om pedagogen är aktiv i leken för att stödja barnet i dess utveckling och läroprocess. Ibland behövs en aktiv vuxen i leken som stöd för dem som ännu inte har knäckt ”lekkoden”. Leken har en stor betydelse för barns utveckling och lärande och det är pedagogens uppgift att skapa dessa möjligheter för barnen. En del pedagoger ansåg att den styrda leken ibland behövdes organiseras upp och där såg de sin egen betydelse som viktig i leken. Enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) bör pedagogerna se till att barnens lärande och utveckling främjas genom lek, kreativitet samt skaparlust.

I Lpfö 98 kan man läsa att verksamheten skall se till att barnen tycker att det är roligt och meningsfullt på förskolan så att de ställs inför nya utmaningar för att skaffa sig ny kunskap samt att pedagogerna skall genom samarbete skapa och erbjuda en trygg miljö för lärande och utveckling. Pedagogerna ansåg att även om de var passiva i leken finns de ändå med som ett stöd/hjälp i bakgrunden. Lillemyr (2002) anser att den pedagogiska verksamheten bör ta tillvara på barns lekupplevelser.

6.2.2 Hur ser pedagogerna på sambandet mellan lek och lärande?

Att leken är betydelsefull för barns utveckling och lärande är något som både de pedagoger som svarat på enkäterna samt de författare som vi tagit del av är överens om. Även läroplanen för förskolan (Lpfö 98) betonar lekens betydelse för barns utveckling och lärande. Man menar att verksamheten ska utgå ifrån bland annat barnens intresse, erfarenheter, tankar och idéer för att skapa en mångsidighet i barnens lärande.

Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) menar att leken har stor betydelse för barnets utveckling där det tränar de tre olika sociala lekreglerna samförstånd, ömsesidighet och turtagande. De menar att inom lekens regler lär de sig att hantera sina känslor och sin styrka, detta genom att vara tillsammans med andra i ett socialt samspel. Genom att få lära sig att samspela med andra gör att man lär sig att se till varandras likheter och olikheter.

Enligt Lindqvist (1995) i Carlgren (1999) är den viktigaste vägen för barns lärande enligt Vygotskij genom leken. Genom denna kan barnen skapa sig en medvetenhet om världen. Carlgren menar att utifrån det de ser och hur de uppfattar sin omvärld kan de också bilda en förståelse för den. Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) menar att genom leken lär sig barnen att känna empati och visa sympati för andra människor. Detta är även något som några av pedagogerna tar upp då de menar att barnen genom lek kan lära sig att bli goda människor som står för den man är. Hela livet är en lek med olika lärande var de flesta pedagoger eniga om.

6.2.3 Har det någon betydelse vilken filosofi/pedagogik man utgår ifrån när man tar tillvara på leken för utveckling och lärande?

Utifrån svaren på vår enkätundersökning kan vi tyda att det inte har någon betydelse vilken filosofi/pedagogik man är verksam i när det gäller att ta tillvara på leken för utveckling och lärande. Pedagogerna var eniga om att leken har betydelse för barns utveckling och lärande. Det vi också kunde se var att man inte enbart utgick ifrån Loris Malaguzzi inom Reggio Emilia och Maria Montessori inom Montessori pedagogiken. Utan när det gäller leken hade vissa pedagoger inspirerats av Gardner, Vygotskij, Deweys, Waldorf, Erikson, Lowenfeldt, Piaget, Freinet.

Wallin (2005) menar att det viktiga inom Reggio Emilia filosofin när man arbetar med barn, är att låta dem utforska och att reflektera över sin omvärld. Vi anser precis som Wallin att det är viktigt att göra barnen uppmärksamma på den process som sker när de i leken utforskar olika saker i sin omvärld. Vi tror också att det är viktigt att vi lär dem att reflektera över det de gör/lär. Vidare ska den vuxna också stötta barnet i den strategi han/hon valt. Pedagogen ska vara uppmärksam på vilken strategi barnen väljer när de lär in en ny kunskap. En viktig del inom Montessoripedagogiken är enligt Signert (2000) att man som pedagog har kännedom av vad barnen själva försöker få grepp om, vad de vill och inte vill. Hon menar att det är bra om pedagogen försöker göra barnet intresserad av en aktivitet och när detta väl är gjort bör pedagogerna hålla sig i bakgrunden. Enligt Pramling Samuelsson & Sheridan (1999) är pedagogens roll att aktivt föra fram en process som leder till att barn utvecklas och lär och att man kan inte skilja lek och lärande åt. Enligt Johansson (2005) bör pedagogerna ha en medvetenhet om lärande och utveckling som skiftar mellan barn, ålder och situationer.

6.3 Slutdiskussion

Vårt syfte med detta examensarbete var att se hur pedagogerna på Reggio Emilia och Montessori förskolor ser på lekens betydelse för utveckling och lärande, samt om det har någon betydelse för vilken filosofi/pedagogik man utgår ifrån när det gäller att främja barns lärande och utveckling genom lek.

Precis som pedagogerna i vår enkätundersökning tycker vi att leken är ett viktigt instrument för utveckling och lärande. När vi tolkat enkätsvaren från Reggio Emilia och Montessori förskolorna tycker vi oss kunna se likheter i pedagogernas svar utifrån de frågor vi ställde. Oavsett filosofi/pedagogik tolkar vi det som att de grundläggande värderingar man utgår ifrån på de fem olika förskolorna som vi tillfrågade i vår undersökning var relativt lika. Vi tycker att vi utifrån svaren på vår enkätundersökning fått svar på vårt syfte och vår frågeställning. Leken är en viktig arena och som vi ser det har det ingen betydelse vilken pedagogik/filosofi man utgår ifrån när det gäller att ta tillvara på leken för utveckling och lärande. Vi känner nu i efterhand att det hade varit intressant att göra ett studiebesök på de olika förskolorna för att eventuellt få styrkt våra tolkningar utifrån de olika verksamheterna.

Förskolan lägger grunden för och förbereder barnen för ett liv i skolan där det nästan förutsätts att eleverna ska kunna samspela och använda sig av sociala koder. Vi tycker det är viktigt att vi som ska jobba på förskolan oavsett vilken inriktning på pedagogik eller filosofi vi väljer att utgå ifrån, inser vikten av vårt arbete med de yngre barnen. Detta tyckte vi framgick av pedagogernas svar att de förstår hur viktigt det är att vi tar tillvara på vardagshändelser/situationer som sker i leken. Att vi integrerar lärande i leken är viktigt för barns sociala utveckling och samarbetsförmåga, detta är något som samtliga pedagoger var eniga om. Britton (1997) menar att leken inom Montessoripedagogiken är en viktig aktivitet där barnen får träning i att socialt anpassa sig. Enligt Wallin (2005) ser man inom Reggio Emilia filosofin barnen som en viktig resurs då det lär och utvecklas tillsammans. Detta styrks också i läroplanen för förskolan (Lpfö 98) där man menar att det är viktigt att vi inom förskolan ska verka för att barnen ska få lära sig att fungera enskilt och i grupp samt att utveckla sin självständighet, identitet och förmåga att leka.

I vår tolkning av resultatsvaren från vår enkätundersökning kunde vi tyda att en del av pedagogerna ansåg att med hjälp av leken kan man som pedagog belysa saker/händelser som kan vara svåra för barnen att ta till sig. Genom leken bearbetar barnen sådant de är rädda för samt händelser de varit med om. De får enligt Lindqvist (1996) distans till det som hänt och de skaffar sig medvetenhet och kunskap genom leken. Jerlang m.fl. (2005) menar att enligt Freud bearbetar barn både behagliga och obehagliga händelser genom lek. Pedagogerna ansåg det också viktigt för barnen att i leken få lov att inta roller som liten, stor, farlig med mera. Det är ett sätt att förbereda sig för vuxenvärlden menar pedagogerna, detta anser även vi vara viktigt för barnens utveckling och lärande och något vi kunde tyda var viktigt inom både Montessoripedagogiken och Reggio Emilia filosofin.

Vi tror att riktigt små barn leker bättre med en vuxen närvarande, då är det också lätt för den vuxne att styra upp om det håller på att spåra ur, detta ansåg även en del av pedagogerna i vår enkätundersökning var viktigt. Granberg (2003) menar att man som vuxen kan styra in leken i rätt riktning igen och att se till att alla deltar i leken på samma villkor. Hon vill också uppmärksamma på att barn går i förskolan för att leka inte för att bli passade, de går inte heller i förskolan för att konkurrera, formas eller för att producera. Lindö (2002) menar att det enligt Vygotskij är så att hjärnan vid fantiserande kombinerar ihop olika erfarenheter till nya konstellationer. Barn ökar sin förståelse för verkligheten genom lek och fantasi, detta bör man

inom förskolan ta tillvara på i ett pedagogiskt syfte. I likhet med pedagogerna tycker även vi att det är viktigt att barnen ges utrymme att leka själva samtidigt tycker vi att vi ska se det som en förmån att få delta i barnens lek och att de faktiskt uppskattar det. De flesta pedagoger från vår enkätundersökning tyckte att deras roll i leken hade betydelse på så vis att de vid behov gick in i leken. Behoven styrdes ofta efter barnens ålder, de yngre barnen krävde mer vuxenstöd än de äldre barnen. Styrda lekar krävde också vuxenstöd menade de flesta pedagoger.

Vi tycker att man ska integrera lek och lärande så ofta man kan. En av pedagogerna förklarade sambandet mellan lek och lärande som att om man lär med kroppen så fastnar det också i huvudet. Alla tyckte att det fanns ett samband mellan lek och lärande, det var något som hörde ihop menade de. Det står klart och tydligt i läroplanen för förskolan Lpfö 98 att man ska använda sig av leken på ett medvetet sätt när det gäller att främja barns lärande och utveckling och att detta ska präglade förskolans verksamhet (Lpfö 98). Vi tycker dock att det är viktigt att gå försiktigt fram för det ska ske på barnens villkor och på deras nivå.

Enligt oss är det viktigt att man i arbetslaget diskuterar hur man ser på utveckling och lärande. Hur ska vi möta barnen för att de ska lära och utvecklas genom lek. Något vi tycker är viktig att lyfta i arbetslaget är hur man ser på kunskap samt vilken barnsyn var och en har i arbetslaget. Var kan man mötas i synen på barn för att ge dem de bästa förutsättningarna inom verksamheten.

6.4 Fortsatt forskning

I vårt examensarbete har vi undersökt hur pedagogerna inom de olika förskoleverksamheterna Reggio Emilia filosofin och Montessoripedagogiken ser på utveckling och lärande genom lek. Vi tycker att det hade varit intressant att ta reda på hur pedagogerna använder sig av leken för att främja utveckling och lärande eftersom leken har så stor betydelse och så stor plats inom förskolans värld. Vi tror också att fortsatt forskning inom ämnet lek hade kunnat vara att intervjua barn om hur de ser på leken. I intervjuerna hade man fått ta del av om de är medvetna om att de lär sig något genom lek och i så fall hur? Det hade varit intressant att få ta del av barnens tankar om hur man kan lära sig något.

Man hade också kunnat observera barnen i deras lek för att senare i samtal uppmärksamma dem på olika lärande situationer de mött i leken. Som deltagare i leken har vi en möjlighet att observera barnen, vi kan då få en bra koll på vad barnen leker och med vilka, är det någon som underkastar sig i leken och iså fall är det alltid så. Genom att observera barnen får vi också en bra inblick i vilka barn som inte leker, genom dessa observationer har man möjlighet att hjälpa de som har problem.

6.5 Avslutning

Vi anser att leken är en viktig del av barnets värld. Att utveckling och lärande är ömsesidigt beroende av varandra har för oss efter denna studie stärkts. Vi ser leken som en möjlighet till lärande och att man som pedagog ska försöka ta till vara på alla stunder som erbjuds. Även om vi innan vårt examensarbete ansåg att barn lär och utvecklas genom leken så har vi nu på ett djupare sätt fått bevisat att leken är en viktig arena för barns lärande och utveckling. I leken har barnet möjlighet att utveckla sin fantasi och sina erfarenheter. När barnet leker är det ibland som uppslukat av lekens olika världar. Det finns ingen tid, leken kan fortgå i timmar om barnet själv får bestämma eller så kan barnet börja där det slutade. För barnet finns inga gränser och inga speciella regler. Det är viktigt, tycker vi, att man som pedagog sätter sig in i barnens lek. Inte att man alltid ska vara med, men att man har en kunskap om vad barnen leker och vad de lär och utvecklar genom den.

Referenslista

Litteratur

- Abbot, Lesley & Nutbrown, Cathy (2005) *Erfarenheter från förskolan i Reggio Emilia*. Lund: Studentlitteratur
- Britton, Lesley (1997). *Montessori lära genom lek*. Borås: Centraltryckeriet
- Carlgren, Ingrid (1999). *Miljöer för lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Claesson, Silwa (2002). *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur
- Dyste, Olga (2003). *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Gedin, Marika & Sjöblom, Yvonne (1995). *Från Fröbels gåvor om alternativ före skolan*. Stockholm: Bonnier Utbildning
- Granberg, Ann (2003). *Småbarnslek en livsnödvändighet*. Stockholm: Liber
- Hangaard Rasmussen, Torben (1993). *Den vilda leken*. Lund: Studentlitteratur
- Hägglund, Kent (1989). *Lek - teorier*. Arlöv: Esselte Stadium
- Jerlang, Espen m.fl. (2005). *Utvecklingspsykologiska teorier*. Stockholm: Liber
- Johansson, Eva (2005). *Möten för lärande – Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Liber Distribution
- Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2003). *I lekens värld*. Stockholm: Liber
- Lindqvist, Gunilla (1996). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur
- Lindö, Rigmor (2002). *Det gränslösa språkrummet – Om barns tal- och skriftspråk i didaktiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Lillemyr, Ole Fredrik (2002). *Lek – upplevelse – lärande i förskola och skola*. Stockholm: Liber
- Löfdahl, Annica (2004). *Förskolebarns gemensamma lekar – mening och innehåll*. Lund: Studentlitteratur
- Norén – Björn, Eva (1990). *Våga satsa på leken*. Stockholm: Liber
- Pape, Kari (2001). *Social kompetens i förskolan – att bygga broar mellan teori och praktik*. Stockholm: Liber
- Pramling Samuelsson, Ingrid & Sheridan, Sonja (1999). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur

Reimer – Eriksson, Ellinor (1995). *Montessori en pedagogik i tiden*. Värnamo: Ekelunds Förlag

Signert, Kerstin (2000). *Maria Montessori – Anteckningar ur ett liv*. Lund: Studentlitteratur

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Vallberg Roth, Ann-Christine (2002). *De yngre barnens läroplanshistoria*. Lund: Studentlitteratur

Wallin, Karin (1986). *Om ögat fick makt - Mer om de hundra språken och den skapande pedagogiken i Reggio Emilia*. Stockholm: Liber Förlag

Wallin, Karin (1996). *Reggio Emilia och de hundra språken*. Stockholm: Liber Utbildning

Wallin, Karin (2005). *Pedagogiska kullebyttor en bok om svenska barn och inspirationen från Reggio Emilia*. Stockholm: HLS Förlag

Internet

http://www.montessoriforbundet.a.se/tidningen/nr6_2003. 2008 - 04 - 08

<http://www.reggioemilia.se/omreggio.htm>. 2008 - 04 - 23

<http://www.skolverket.se> (Lpfö 98) 2008 – 04 - 08

Bilaga 1

Kungsbacka den 2 april 2008

Hej, vi är två lärarstudenter som läser vår sista termin vid Göteborgs Universitet. Vårt sista uppdrag innan vi blir färdiga förskollärare/lärare mot tidiga åldrar, är att skriva ett examensarbete i form av en uppsats. Som en del i vårt examensarbete ska vi göra en enkätundersökning som handlar om lekens betydelse för lärande och utveckling i förskolan.

Vi skulle vara väldigt tacksamma om ni ville ta del i vår undersökning och ta er tid att besvara våra frågor utifrån er erfarenhet som pedagog. Era svar kommer att behandla anonymt i examensarbetet även om examensarbetet i sig är en offentlig handling.

Vi vore tacksamma om vi kunde få tillbaka svaren senast den 8 april under förmiddagen.

Om ni har några frågor så kontakta oss gärna.

Tack på förhand!

Pernilla Edström

Vanja Kleva

Bilaga 2

Enkät

Förskollärare Barnskötare Annat

Verksam i yrket år

Avslutad utbildning år

Arbetar med barn i åldrarna

Frågorna nedan berör leken och dess betydelse i förskolan. När du besvarar frågorna tänk gärna utifrån de didaktiska frågorna När, var, hur och varför/varför inte.

Glöm inte att numrera dina svar på medföljande svarsblankett.

1. Vad är lek för dig?
2. Vad betyder lek för dig?
3. Tycker du att lek och lärande hör ihop? Motivera
4. Är du som pedagog aktiv i leken, i så fall hur?
5. Är vuxendeltagande viktigt i barnens lek? Motivera
6. Vilka teorier kan du koppla till dina svar?
7. Vad tror du att barn kan lära genom leken?

Tack för din medverkan!